

Populismens tid

I populismens tidevarv står inte valet mellan höger och vänster, utan mellan liberalen och populisterna. För de många synes valet självklart. En röst på liberalerna är en röst på mänskliga rättigheter, starka demokratiska institutioner, ansvarsfull budgetpolitik och fri handel. En röst på populisterna är en röst på avgrunden. Nej. Chantal Mouffe, en av världens mest inflytelserika teoretiker om populism, vägrar att göra det så lätt att välja rätt.

AV DANIEL BERG

Affärsflyget till Wien avgår 6:30. Interiören ombord går i grått, med röda detaljer. Det ger en distinkt annan känsla än den precis likafärgade gråa betongmindre bemedlade omger sig med. Här tonar det gråa ner de starka LED-ljusen till en behaglig läsmiljö. Det gråa tvättar kabinen ren från skråniga, reklampockande intryck. Således kan ett professionellt gemyt anas i kabinen. Kostymerna (också de är gråa) knäpps upp och den liberala veckotidningen *The Economist* vecklas ut ungefär samtidigt med att kaffet serveras någonstans över Gdansk.

Populismens hot dominerar i tidskriftens avsnitt om Europa. I Spanien beskrivs spänningen mellan det gamla socialdemokratiska partiets »ansvarsfulla hållning visavi den återupprättade demokratin i Spanien och Podemos populistiska förakt för densamma«. Där socialdemokraterna vill förena »en ytterst konkurrenskraftig ekonomi« med stor omfördelning av resurserna förklaras populisterna tvärt om vilja »bjuda på ett redlöst utgiftskalas« liknande det som Argentinas peronistiska populisterna genomfört till nationalräkenskaper och liberalernas förtvivlan.

I Frankrike har just högerpopulisten Le Pen besegrats i presidentvalet av Emmanuel Macron. Hans nya regering förklaras i tidningen bestå av ett »ministerlag som överskrider de gamla partistridigheterna, som blandar vänster och höger, gammalt och nytt.« När Austrian Airlines flight OS318 ilar över Prags kejserliga slott kan läsarna därför aningen lugnare njuta sin påtur. I Frankrike åtminstone har de »instinktiva ätteljaliteter« som under 1900-talet närde slitningen mellan höger och vänster övervunnits av Macrons »partiöverskridande vision till det nationella intressets fromma«. Demokratins liberala värden har åtminstone denna gång ryckts ur populismens käftar.

Macron till trots, tidskriftens hotbild är tydlig. Populismens segrar 2016 kom slag i slag. De var chockerande i sin omfattning såväl som i sin oförutsägbarhet. Populismen som den skildras i *Economist* denna morgon i maj är ett hot från både höger och vänster – men än mer ett hot som överskrider denna gräns. Det är ett hot mot själva den liberala demokratin.

– Helt uppenbart, demokratin är i kris. Men...

Genom Chantal Mouffes engelska bryter minst tre andra europeiska språk fram. Men

utan att ge rum för tvetydigheter. Demokratins kris är inte populismen. Det är att allt fler känner att de inte är representerade i maktens korridorer.

– ... det är en kris för *representationen*.

Ett spöke går genom Europa. Det är demokratin.

För denna världskända politiska tänkare kommer de populistiska segrarna i Europa inte som några chocker. Snarare som brev på posten. (Innan den privatiserades.) Väntade. Förutsedda:

– Redan när jag för 16 år sedan undersökte den här situationen och sedan skrev *Om det politiska* (2005, på svenska 2008) kunde jag kungöra ett populismens tidevarv, säger Chantal Mouffe.

Under det tidiga 2000-talet var det många tänkare och politiker som med glädje välkomnade politikens konvergerande mot mitten. Till synes rörde vi oss mot »politikens slut«, eller det »post-politiska«. Alla var nu socialliberaler; sossar som moderater. De som inte var medelklass var »utanför«. Mellanmjölken smakade framtid och fred.

– Många menade att det är bra att vi hade nått det post-politiska, vi hade mognat, motståndsmodellen överskridits.

I är nu

FABIAN GÖRANSSON

Tvärtom, menar Mouffe. (»Tvärtom« visar sig vara något av hennes signum.) När hon blickade ner i millennieskiftets överväldigande konsensus såg hon istället en demokrati i kris. Eller snarare: en kris i demokratin. Hon uttrycker det hårt:

– Vårt samhälle kallar sig såklart fortfarande demokratiskt. Vi håller val och alla demokratins funktionssätt är på plats, men... denna demokrati rör sig som i ett tomrum.

Ett tomrum.

Institut für die Wissenschaften vom Menschen ligger i en palatsliknande äldre byggnad vid en stillaflytande kanal till floden Donau. Institutets bibliotek är beläget i ett stort atrium. Bokhyllorna sträcker sig tre våningar upp mot ljustaket, fyllda av titlar på Europas alla språk: om Stalin och Tredje riket; kommunismens och kapitalismens brott; anarkismens öde och den moderna

»Vårt samhälle kallar sig såklart fortfarande demokratiskt. Vi håller val och alla demokratins funktionssätt är på plats, men... denna demokrati rör sig som i ett tomrum.«

nationalstatens födelse. Nedsjunken i en till synes mycket mjuk fåtölj, så stor att den kastar skuggor över hennes lilla kropp, förklarar Chantal Mouffe vår dyrkade västliga demokrati tom som ett skal. En levande död, ett spöke. Biblioteket saknar eko och det är fullständigt tyst. Ödsligheten förkroppsligas där och då.

Vad är en verklig demokrati? Mouffe är en av grundarna till en form av språkanalys, *diskursanalysen*. Centralt för denna vetenskapliga metod är att undersöka hur ett ords betydelse skiftar när andra ord får en annan mening. På samma sätt som när den gråa färgen utan att själv förändra ton får sin mening helt omkastad av en röd kontrastfärg kan betydelsen av politiska begrepp ändras av att relationen till andra begrepp omvandlas. Tanken är radikal: språket begränsar och bestämmer vårt tänkande, genom att undersöka ordens förändrade mening vinner vi en insikt i vad som begränsar och bestämmer politiken. Hon inbjuder oss att undersöka vad »demokrati« betytt förut.

»*Demos – krati*, (betyder på grekiska) folket – makt, styre: *Folkmakt*, makten ligger hos *demos*. Det är helt enkelt folklig suveränitet. Med en sådan folklig suveränitet impliceras även ett annat viktigt värde, idén om *jämlikhet*. Det är för att folk antas vara jämlikar som de också anses kunna delta i beslutsfattningen. Dessa två centrala värden i demokratin har eliminerats under vår post-demokratiska situation.«

Rösträtt utan röst

Chantal Mouffe vill inte sluta prata om förlusten av den folkliga suveräniteten när hon väl har börjat. Exempelen kommer mestadels från New Labour under Blair. En svensk känner igen sig i Socialdemokraternas 1990-tal. Hon beskriver hur de socialdemokratiska partierna började acceptera högerens politiska spelregler: Globaliseringen av ekonomin, bolagisering och utförsäljning av offentliga tillgångar och verksamheter för att klara allt mer stränga budgetregler, konkurrensutsättning som främsta politiska reforminstrument – det var endast *inom* dessa nya regler för politiken som de gamla socialdemokratiska målen med omfördelning och social trygghet för de svaga nu ansågs kunna bedrivas. Chantal Mouffe sammanfattar detta byte av grundregler som ett skifte av *hegemoni*.

På 1990-talet segrade en nyliberal hegemoni. De viktiga ekonomiska besluten lyftes bort från de folkvaldas bord, de ansågs nu bäst hanterade av ekonomiska experter. Dessa experter befann sig allt mer ofta i institutioner utom räckhåll för de demokratiskt valda representanterna för folket. Därmed förlorades mycket av den folkliga suveräniteten. Institutioner som EU, IMF, WTO och Världsbanken styrs inte av folkvalda, de styr över de folkvalda. En röst på Socialdemokraterna i Europa slutade göra någon riktig skillnad. Krisen för representationen, och demokratin, var alltså ett faktum redan för 20 år sedan.

– Kan man tala om folklig suveränitet i en sådan situation? frågar Mouffe retoriskt. Jag gillar en av (de spanska vänsterpopulisterna) Indignados slogans: »Vi har rösträtt, men ingen röst.« Jag tror precis det är fallet.

»Demokrati« kom att byta innebörd med skiftet i hegemoni. Med Mouffes diskursanalytiska språkdräkt: i det post-politiska

tillståndet hade *Demos* förlorat viktiga ekonomiska kopplingar till *krati*.

Övergivandet av demokratins kopplingar till jämlikhet och Europas oligarkisering

Demokratibegreppet har enligt Chantal Mouffe också förlorat sina kopplingar till *jämlikhet*. Under den socialdemokratiska hegemonin decennierna efter andra världskriget var jämlikhet ett oundgängligt ideal inom politiken. Högerpartier slogs om begreppets innebörd, men inte om dess centrala betydelse. Med skiftet till en nyliberal hegemoni har detta ideal helt övergetts:

– Jämlikheten är inte längre ett mål, det är inte ens ett ideal, menar Chantal Mouffe. Valfrihet – oaktat ojämlika ekonomiska förutsättningar att välja – har ställts i dess ställe.

Hon beskriver hur detta kommer till uttryck i en neologism: Att insistera på jämlikhet är »jämlikhetism« – en nedsättande beteckning.

Under den tid då folk vid valurnan inte längre erbjudits några val som går i strid med de nyliberala ekonomiska spelreglerna har ojämlikheten ökat i alla länder.

– Vi har sett ojämlikheten öka exponentiellt, säger Chantal Mouffe. Här är Thomas Pikettys arbete oerhört viktigt, för det visar så tydligt den ravin som uppstått. Där syns också en pauperisering av medelklassen. Vi upplever faktiskt en situation av *oligarkisering* av våra samhällen. De blir mer och mer lika Latinamerikas samhällen. I Latinamerika har vi sett en rörelse under de senaste tio åren att integrera massorna i politiken. I våra samhällen har vi (samtidigt) sett den *omvända* rörelsen. Detta är den ekonomiska dimensionen av det post-demokratiska (tillståndet).

Med en äldre förståelse av demokrati skulle denna utveckling per definition förstås som anti-demokratisk. Med den nya förståelsen av demokrati kan inte utvecklingen ses på det sättet. Därför är förändringen av begreppens innebörd inte en bieffekt av den politiska kampen. Utifrån Mouffes synsätt är den den politiska kampen.

Utan jämlikhet som politiskt ideal ses inte oligarkiseringen av Europa som problematisk för demokratin. Bara för den som anser att folklig suveränitet över den ekonomiska politiken är förutsättningen för demokrati är situationen med »rösträtt utan

röst« en »kris för representationen«. Dom som ser ojämlikheten breda ut sig i samhället tillsammans med de allt större rast- och röstlösa massorna inifrån den nyliberala hegemonin – i parlament, tankesmedjor, tidningsredaktioner och internationella samarbetsorganisationer – kan därför utan kognitiv dissonans samtidigt tycka sig se en kärnfrisk demokrati. En demokrati starkare än någonsin. Valfriheten har ju ökat.

Men utanför denna tankevärld ser dagens demokrati ut som ett spöke. En livlös gengångare.

Folkets röst i öknen

De som röstar fram de populistiska partierna står utanför den nyliberala tankevärlden, enligt Chantal Mouffe. Hon sammanfattar de populistiska väljargrupperna med att de finner sig hotade av den ekonomiska utvecklingen och samtidigt upplever att deras problem inte kan uttryckas på ett sätt som tas på allvar inom den rådande hegemonin. Populismen, menar Mouffe, är:

– Främst ett motstånd mot uppgivandet av folklig suveränitet. De vill återvinna sin röst. Detta är det centrala i den populistiska rörelsen.

Men när de uttrycker denna vilja stöter de på diskursens makt: de tror att de uttrycker ett krav på demokratiska rättigheter när de kräver folklig suveränitet, men det är inte så det låter inom en nyliberal diskurs vars demokratibegrepp förändrats. Där låter samma krav precis tvärtom:

– I en tid av globalisering och kosmopolitiska ideal så ser de (inom hegemonin) det med tvungenhet som negativt, och potentiellt *fascistiskt*. Detta är något som de ogillar med högerpopulismen, att de vill återupprätta folklig suveränitet.

74 år ung vet Mouffe när en särskilt viktig del i argumentationen stundar. Rösten stadgas, orden ges tid att vinna sin engelska form. Populismen är inte fascistisk, slår hon fast, den kan inte vara det ety:

– Populism är inte en ideologi!

Ideologier som fascismen är stora tankesystem. Populism är något mycket mer begränsat:

– Det är ett sätt att dra upp den politiska gränsen, slår Chantal Mouffe fast. All politik drar upp sådana gränser. All politik utgår från gränser mellan »oss« och »dem«, fortsätter rösten från djupet av fåtöljen. Men

gränsen kan dras på mycket olika sätt. Mellan liberaler och konservativa, mellan arbetarklassen och bourgeoisieien.

– Populismen drar denna gräns – och det är dess främsta skillnad från marxismen – (...) mellan folket underifrån mot de där uppe... Populismen konstruerar gränsen som *Folket* mot *Etablissemangen*.«

Högerpopulismen som socialdemokratins draksådd

När Chantal Mouffe skrev *Om det politiska* och såg populismen i antågande så fanns endast några få populistiska partier i Europa, alla på högerkanten. På samma sätt som deras löften om att återupprätta folksuveräniteten fördömdes som gränsande till fascism, dömdes deras väljare ut som rasister.

Socialdemokratien hade vid denna tid slutat dra sin politiska gräns mellan »arbetare« och »kapitalägare«. De sökte efter ett nytt »vi« och »dem« att dra stridslinjen mellan. Högerpopulistiska rasister, nationalister och fascister framstod då som en utmärkt fiende för socialdemokratiska partier som

»Genom att ha gått med på de nyliberala spelreglerna för politiken har Socialdemokratien i Europa gett ifrån sig möjligheten att bemöta problemen som uppstår«

ville representera samma toleranta, liberala »medelklass« som etablerade borgerliga partier gjorde.

Chantal Mouffe ser inget modigt i denna tidiga post-politiska gränsdragning mot högerpopulismen, tvärtom (ständigt detta tvärtom) ett förräderi mot socialdemokratiens hela historiska arv – och en avgörande anledning till högerpopulismens fortsatta framgångar.

– Socialdemokratiska partier har ett *välldigt* stort ansvar i framväxten av högerpopulismen, säger Chantal Mouffe.

Genom att ha gått med på de nyliberala spelreglerna för politiken har Socialdemokratien i Europa gett ifrån sig möjligheten att bemöta problemen som uppstår när exempelvis hundratusentals arbetare från Polen på några få år invandrar till Storbritannien

och erbjuder sitt arbete till en tredjedel av de brittiska arbetarnas löner. Fri rörlighet av människor är en grundbult i Europasamarbetet, gemensamma sociala rättigheter är det inte. EU-projektet genomdrivs i dessa fall den nyliberala hegemonin, inte den socialdemokratiska. Arbetare som på så sätt ställts mot arbetare har därför också när de röstat på socialdemokraterna röstat på den nyliberala politik som för dem innebär ökad osäkerhet, sänkta reallöner och stigande arbetslöshet. Genom att sluta ge röst åt arbetare och företrädare deras intressen i konflikterna på arbetsmarknaden lämnade socialdemokraterna vägen fri för andra att dra upp konflikternas politiska gränser och ge arbetarna en röst.

Högerpopulismen tog sig an uppgiften, på bekant manér. »Folket« konstruerades i etno-nationalistiska former. »De«, som inte är folket, är invandrarna. Det är de som kommer och tar arbetet ifrån arbetarna, tär på välfärden, orsakar och permanentar de statsfinansiella kriserna. Och de ansvariga för invandringen är de styrande, regeringen och eliterna vid makten, experterna i EU. »Etablissemangen.«

I över ett decennium har Mouffe iakttagit hur denna högerpopulism fortsatt vinna stöd av människor som insett att de inte har något annat socialdemokratiskt bemötande av sina problem och rädslor att vänta, än beskyllningar för rasism. Hon ger ett exempel på hur etablerad detta förhållningssätt är bland socialdemokrater:

– En tankesmedja nära socialistpartiet i Frankrike, Terra Nova, gav ut en rapport för tre-fyra år sedan som sa »De folkliga klasserna är *förlorade* för socialistpartiet. De är inte ens värda att försöka få tillbaka. Vi ska fokusera oss på medelklassen och invandrarna.«

– För, du vet, det är mindre sannolikt att invandrarna röstar på högerpopulisterna, tillägger Chantal Mouffe syrligt.

Med grånande hår har Chantal Mouffe åsett socialdemokratien aktivt skapa två politiska identiteter – »invandrare« och »rasister« – utifrån den grupp ekonomiskt utsatta människor som tidigare generationers socialdemokrater hade format till *en* identitet och kallat arbetare.

Och om socialliberalernas vanliga förklaring till populismen är att den bärs fram av rasister är deras absolut vanligaste politiska

gensvar att vägra prata med, eller lyssna på, dessa. Det finns något djupt ironiskt med detta påpekar Chantal Mouffe avmätt. Samma socialliberaler är vanligen övertygade om att genus, etnicitet och sexualitet är sociala konstruktioner. De vinnlägger sig om att vara toleranta inför och inkännande av människors olika åsikter. Men när det kommer till de populistiska väljarna tenderar de helt plötsligt mot både essentialism (folket är och har alltid varit rasistiskt) och moralism (rasismen är en moralisk defekt, en ondskefull smitta). Hon förklarar fällan man då hamnar i:

– Svaret på högerpopulismen är alltid *moraliskt fördömande*. Det får dem – »oss« - att må bra. De känner att »vi är de goda människorna«. Det kan vara väldigt moraliskt tröstande, men politiskt är det fullständigt omyndighetsförklarande. För att slåss mot högerpopulisterna måste du förstå varför de går framåt. Det skulle dock kräva självkritik. Så därför är det enklare att förhålla sig essentialistiskt.

Och om »folket« nu är rasistiskt är det inte underligt att också vänstern föredrar den nyliberala spökformen av demokrati framför populistiska krav på återvunnen folklig suveränitet.

Folket finns inte – leve populismen

»Folket finns inte. Folket är en politisk kategori.«

Ett aningen udda sätt att inleda sitt försvartal av dagens populism.

»Identiteter är inte *där*, de är alltid *konstruerade*.«

För Chantal Mouffe räcker två enkla teser för att skjuta dagens anti-populistiska strategier i sank. Ingen människa är rasist, rasism aktiveras i vissa relationer under vissa förutsättningar. »Folket« som populismen utgår från i sina strider mot eliterna kan konstrueras på högerpopulistiska sätt, men andra »folk« är lika tänkbara. »Folket« är inte i sig en anti-demokratisk identitet. *Tvärt om*.

Hennes politiska teori kan nu uttryckas som en strategi: bejaka populismens krav på folklig suveränitet *och* utgå samtidigt från att »folket« inte finns.

Sättet att bäst bekämpa högerpopulismen går enligt Chantal Mouffe i den rakt mot-

sätta riktningen till den nu dominerande socialliberala strategin. Tvärt emot att fördöma populismen bör den tas på allvar. Erkänn folket som politisk kategori men ändra dess innebörd. I populismens tidevarv är vänsterns uppgift enligt Mouffe att samlas i vänsterpopulistiska rörelser.

I populismens tidevarv är vänsterns uppgift enligt Mouffe att samlas i vänsterpopulistiska rörelser.

Långsamt men säkert händer just detta. Under senare år har högerpopulismen utmanats av nya, vänsterpopulistiska alternativ som Syriza i Grekland, Podemos och Indignados i Spanien, Jeremy Corbyns Labourparti i Storbritannien och Mélenchon i Frankrike. Och i viss mån Bernie Sanders rörelse i USA.

Chantal Mouffe har varit djupt involverad i denna utveckling. Inte bara genom att hennes skrifter lyfts fram som inspiration av ledande röster inom rörelserna, hon har själv agerat rådgivare till flera av dem, senast Jean-Luc Mélenchon i det franska presidentvalet. I deras skiftande program och protester ser hon fröet till ett verkligt alternativ till den nyliberala politiken gro.

Ett anspråkslöst förslag

I Mélenchons politiska program *L'Avenir en commun* föreslås mycket av det som kan sägas vara typiskt för de vänsterpopulistiska alternativen: Protektionistiska åtgärder för att främja lokal produktion; införande av kapitalkontroller för att stävja finansindustrins makt; höjd beskattning av de allt rikare eliterna för att öka välfärdens resurser. Han vill med en aktiv stat omedelbart bemöta vad han kallar »det ekologiska nödläget«. Den beslutande makten ska återföras från överstatliga organ och transnationella företag till de folkvalda i nationalförsamlingarna.

Liksom Le Pen och i motsats till socialdemokraterna erbjuder han annat än skällsord till de arbetare som med den nyliberala politiken ställs mot arbetare. Liksom i Storbritannien har östeuropéer tagits in i en masse som »detached workers« under EU:s Posted Workers Directive. I tio månader får de arbeta för polska löner med de sociala rättigheter de har i Polen.

– Mélenchon är emot detta, förklarar Mouffe. Det politiska gensvaret är det väntade. Han anklagas av socialistpartiet för att vara rasist.

Den dubbelt anti-demokratiska vänsterpopulismen

Mélenchon nådde inte andra röstomgången i franska presidentvalet. Men han kom nära. Chantal Mouffe, denna politiska krigare med hundra mensurärr från tusen dueller, verkar ännu några veckor efter denna sin senaste strid upprymd trots nederlaget:

– Det var bara 600 000 röster mellan honom och Marine Le Pen. Han fick nästan 20 procent och då höll de på att få *panik*. Du skulle sett artiklarna: »Han är en bolsjevik, en extremt farlig kommunist, han vill etablera en Chavez-regim!«

Liberaler bemöter vänsterpopulister som Mélenchon på samma sätt som de gör med högerpopulister. Deras politiska program avfärdas som extremistiska och omöjliga att genomföra utan att samtidigt omkullkasta hela samhällsordningen. Utvecklingen av flera vänsterpopulistiska regimer i Sydamerika till auktoritära styren förespeglas som rörelsernas slutstation – avstigning för samtliga demokrater.

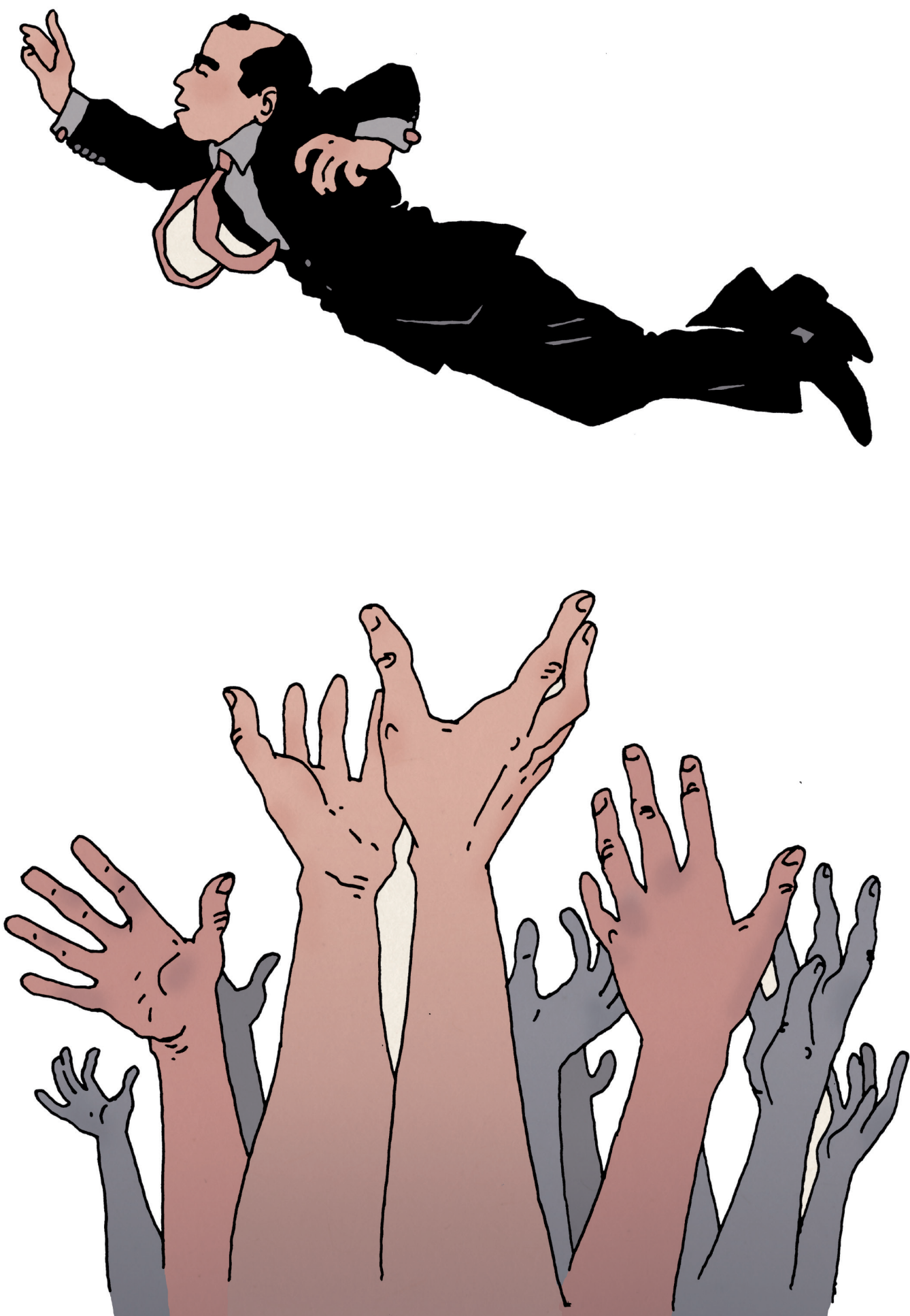
De vänsterpopulistiska program som läggs fram i Europa skulle för 30 år sedan i fullo kunnat ha presenterats av ett regeringsbärande parti. *L'Avenir en commun* arbetades fram i en demokratisk process underifrån av rörelsens medlemmar. Alternativen som vänsterpopulisterna gått till val på må bryta med frihandelsdoktriner och budgetregler, men det krävs en postpolitisk situation för avfärda dem som »hot mot demokratin«.

Mouffe känner igen sättet som liberalerna avfärdar politiska alternativ också i kritiken från helt andra håll. Vänsterradikaler bemöter Mélenchons typ av vänsterpopulism som vore den en fiende från höger. Allt med deras strategier förkastas: den nationellt förda politiken, organiseringen i partier, legitimeringen av de liberala institutionerna.

– Vissa – särskilt de som influerats av Hardt och Negri – tror att striden med nödvändighet måste föras internationellt och att alla strider som förs nationellt också är nationalistiska, eller rent av fascistiska.

Chantal Mouffe beskriver denna vänster, som hon inte ger mycket för:

– De anser att det enda sättet att på allvar

kunna nedkämpa kapitalismen är i form av en exodus, ett uttåg, att dra sig tillbaka från institutionerna. Vi ska inte engagera oss i partier. Det är en strategi som vi finner mycket av i rörelser som Occupy Wall Street eller Indignados.

När Mouffe ser på dessa radikaler ser hon något som skulle skrämma inte bara dom utan lika mycket deras värsta fiender. Hon ser samma sak som när hon ser på socialdemokrater. Kritiker fastkörda i det postpolitiska tillståndet.

Stor i orden, fast i jorden

De är fastkörda, båda av samma anledning – för att de upprättar *fienderelationer*.

– Vi måste beakta hur relationen mellan »oss« och »dom« konstrueras. Är det en antagonistisk eller en *agonistisk* relation?

Antagonister erkänner inte varandra som legitima motståndare. Antagonister är dödsfiender. De vill förgöra varandra.

– Du kan ha en antagonistisk populism.«

Vänsterpopulismen i Venezuela som socialdemokrater ser som slutstationen för de-

mokratien är just en sådan, förklarar Chantal Mouffe:

– Den vill förstöra de liberala demokratiska institutionerna. Den franska revolutionen är ett annat bra exempel. De ville *förstöra* ancien régime. Men, du kan också ha en *agonistisk* populism.

Agonister är de som står i en kompromisslös konflikt som bara kan ha en segrare *och samtidigt ändå* erkänner varandra som legitima motståndare. Samhälleliga konflikter som utspelar sig som politiska strider i demokratiska institutioner är typexemplet på en agonistisk relation. Chantal Mouffe anser att all populism i Europa idag är agonistisk i bemärkelsen att de är lojala till och vill följa de demokratiska institutionernas spelregler. Det gäller såväl höger- som vänsterpopulismen:

– Jag menar att den typ av vänsterpopulism vi har idag i Europa *behöver vara* en agonistisk populism.«

Problemet är att en agonistisk relation måste upprättas av båda parter. Men eftersom alternativ som *L'Avenir en commun* ses som il-

legitima av både radikalvänster och gräsossar,

– ... *har vi inte* någon agonistisk politik idag, slår Chantal Mouffe fast, tydligt besviken över detta.

– Det gäller även på den europeiska nivån, säger hon. Det var uppenbart när Syriza kom till makten. EU hade hela tiden sagt att det inte finns några alternativ till åtstramningspolitiken. Om de hade låtit Tsipras genomföra och lyckas med sina reformer skulle detta ha motbevisats. De kunde inte ta risken, de var tvungna att göra absolut allt för att förhindra Tsipras politik.

Chantal Mouffe fortsätter exemplifiera, den nyliberala hegemonin kan inte tillåtas brytas i något land, då skulle illusionen om »den enda vägen« försvinna, tankebygget om att »liberalism = demokrati« störtas.

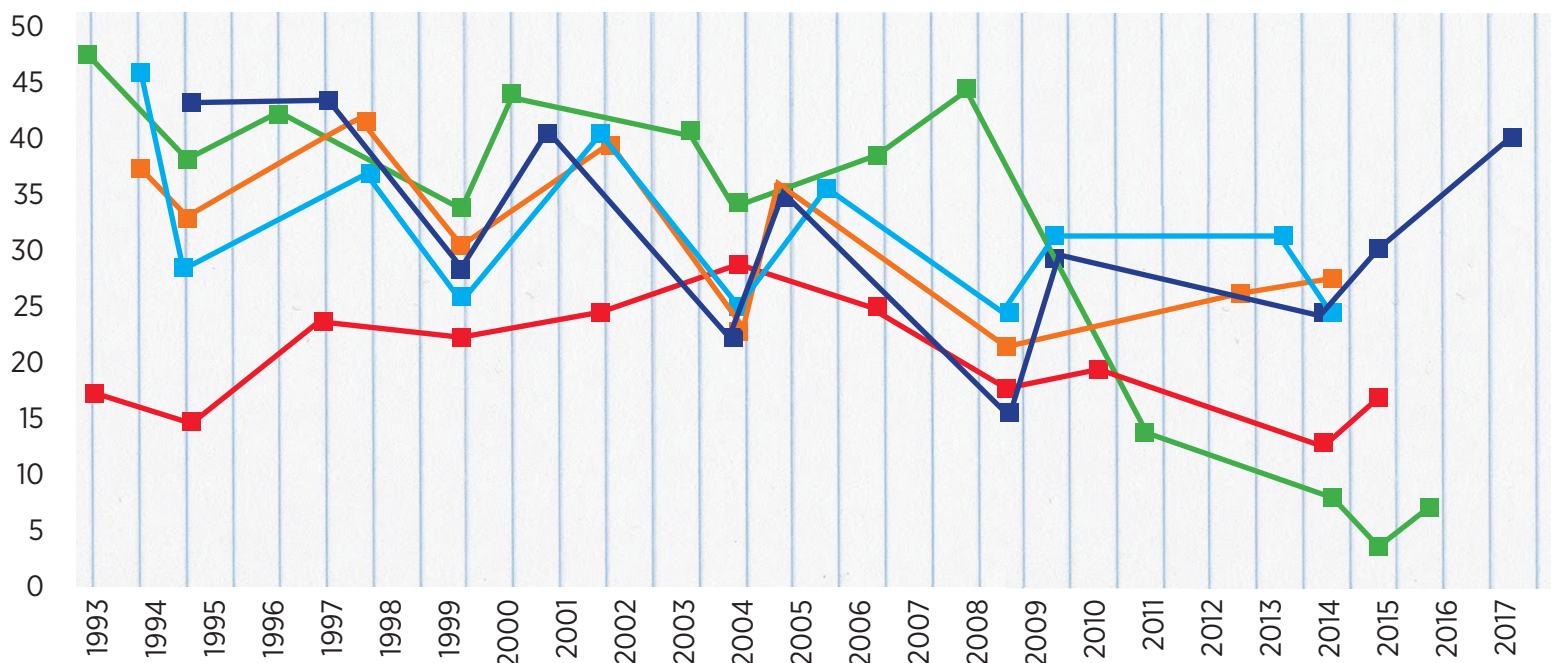
– I Spanien var det samma sak med Podemos, de framställdes som en fara för demokratin: Hegemonin upprätthålls genom att ogiltigförklara alla alternativ som demokratis fiender.

Politiken i Europa är idag antagonistisk, inte agonistisk. Fastkörd i postpolitikens

Några europeiska socialdemokratiska partiers vikande valsiffror under den »postpolitiska« eran.

Källa graf www.socialeurope.eu

moralism där det absolut onda står mot det evigt goda och där det enda som är legitim politik är ytterligare nyliberala reformer. Så mycket för socialdemokraternas alarmism. Så mycket för radikalvänsterns radikalism.

Gråsossen och Järnladyn

Alternativet till låsningen beskriver Chantal Mouffe som en:

– ... *radikal reformism*. Den accepterar inte den totala dikotomin mellan revolution eller reformism. Den handlar snarare om vad Gramsci kallar ett »krig mellan positioner«. Du kommer inte mobilisera människor i en strid mot kapitalismen, det *betyder ingenting* för dem. Om du vill mobilisera människor så behöver du göra det runt deras konkreta motståndare, de människor som de kan föreställa sig.

Striden idag är inte mot kapitalismen utan mot dess nyliberala form. Kriget om positionerna står emot enskilda frihandelsavtal med Kanada eller för en vågad skuldavskrivning, inte ett revolutionärt brott med hela maktordningen. Positioner vinnas genom att erövra, inte förneka eller fördöma, emotionellt laddade identiteter. Det nationella är en sådan. Den kan inte överges till högern:

– Det är en strid som måste vara nationell, men som inte kan vara endast nationell. För jag tror inte du kan se en vänsterpopulistisk rörelse lyckas i bara ett land. Den behöver en europeisk dimension, det är något som är säkert. Men, den måste rinna upp från artikulationen av nationella rörelser och strider.

I denna process flyttas positionerna gradvis mot ett återerövrande av de förlorade demokratiska rättigheterna och idealen. Identiteter fylls samtidigt med nytt innehåll. »Fransmannen« blir alla medborgare oavsett etnicitet. »Folket« blir till i relation till en ny »elit«: eliten som utgörs av kapitalister och deras ideologiska bundsförvanter.

Nyliberalismen segrade inte genom en revolution utan genom flera strategiska, omvälvande *reformer*. På samma sätt måste den rullas tillbaka. Chantal Mouffe förkastar revolutionen till förmån för vänsterpopulismens gråsosseprogram från 1980-talet. Men hon talar för reformismen med revolutionär glöd. I det nästan mörklägda biblioteket får hennes grå dräkt en klar och genomträngande nyans. Den röda scarfen hon bär skulle

Politiken i Europa är idag antagonistisk, inte agonistisk. Fastkörd i postpolitikens moralism där det absolut onda står mot det evigt goda och där det enda som är legitim politik är ytterligare nyliberala reformer. Så mycket för socialdemokraternas alarmism. Så mycket för radikalvänsterns radikalism.

med en annan omgivning se diskret ut. Nu ger den en varmblodig känsla, dess veckningar pulserar med professors rörelser.

– Det är faktiskt så, att när jag tänker mig den fortsatta utvecklingen av det vänsterpopulistiska projektet så tänker jag väldigt mycket i linjer efter... något mycket likt Margaret Thatcher, men i *motsatt* rörelse, i det *motsatta*.

Så klart!

Chantal Mouffe modellerar sig på Margaret Thatcher.

Naturligtvis!

Den plötsliga dubbelexponeringen av damen i fåtöljen smälter i ett enda ögonblick samman till något både tvärtom och mitt emellan.

Där hon sitter ser den dubbelexponerade järnladyn i detta ögonblick ut att vara en suddig, lysande bild av sina egna idéer. Den grå dräkten hos en gråsosse förändras radikalt av scarfens röda kontrastfärg. Själv oförändrad har gråheten blivit till sin motsats. Som med denna dräkt, så ock med dessa begrepp: nationalism, rasism, liberalism, vänsterradikaler, folklig suveränitet, demokrati – *populism*. Med Chantal Mouffe som kontrastfärg får också något så grått och hotfullt som populismens obevekliga frammarsch i vår tid en helt annan innebörd. Något tvärt emot en tom demokrati och fjärran etniciteternas splittrande illusioner. Oklart vad men fyllt av hopp om ökad jämlikhet. Undan främlingsfientlighet men samtidigt närmre ett Folk vi ännu inte känner. Något tvärt om och mitt emellan.

DANIEL BERG är doktor i Ekonomisk historia och återkommande skribent i Ordfront magasin.